

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSUGYI SZAKKOZLONY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZS-DOBOKAMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRSÁK:

KOZMA JÓZSEF ÉS SZABÓ ENDRE.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

VÁRADI KÁROLY.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.
Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik a belső-középutczában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Gazsi József egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (kurta szappanutca, 15. sz. a.) küldendők.

Előfizetési felhívás

a

„CSALÁD ÉS ISKOLA”

1876-ik évi, II. folyamára.

Lapunk t. olvasói és pártolói egy évi működésből ismerik már vállalatunk célját s azt, hogy mily irányban és mely úton véljük mi e célt megközelíthetőnek. Ezért, a midőn annak jövő évi, új folyamára kérjük pártolásukat, mindenek előtt a múltra hivatkozunk. Abból ítélhetik meg leginkább, hogy mit értünk mi az év elején kibocsájtott programmunk eme vezérszavai alatt s hogyan akarnók elérni azt; hogy „a család és iskola — az emberiség neveltetésének e két alapja — minél szorosabb összeköttetésbe hozassék egymással.”

S ha már a múltban is — lelkesültségünk egész hevével s tehetségünk minden erejével — küzdöttünk ez igazán természetszerű, hasznos és szükséges szövetség létrejövéséért: annál nagyobb erélylyel fogunk azért küzdeni a jövőben. Igen, mert most — egy évi küzdés után — már sokkal tisztábban és határozottabban körvonalozva áll a cél szemünk előtt, mint állott akkor, a mikor a feléje vezető zászlót először tűztük volt ki.

Nem is csoda, mert a nevelési nézetek — csak ez év alatt is — sokat tisztultak már hazánkban is; a mi pedig vállalatunk célját közvetlenebbül érdekli, annak tisztázására is hozott és közölt legalább egy-egy adatot csaknem minden munkatársunk, sőt nem egy eléggé megjelölte a hozzá jutató utakat és módokat is. — Elismerés és köszönet ezért az illetőknek!

Köszönet és elismerés azoknak is, a kik vállalatunkat eddig pártolták, s különösen köszönet azoknak, a kik létrejöttét és megindulását nemes áldozat-készségükkel gyámolították s biztosították.

Enynyit a múltra; a mihez — ígéretül a jövőre — hozzátehetjük még, hogy mi a természet-szerű és jozan szabadelvűségnek és haladásnak azt a zászlóját, a mely már is nem egy lelkes és bátor harcost toborzott sorainkba, soha meg nem tagadjuk, soha fel nem adjuk.

Valamint eddig küzdöttünk, úgy ezután is küzdeni fogunk, teljes őszinteséggel és egész erélylyel, mindazon téves nézetek, ferdeségek és ros szokások ellen, a melyek a családokban, iskolákban és a társadalomban hátráltatják, akadályozzák vagy épen lehetetlenné teszik a neveléstan természet-szerű és józan elvei érvényre jutását, úralmát és diadalát.

Lapunk állandó rovatai maradnak a régiek; de ezekhez új róvatul járul még egy, a melyet kizárólag a kisednevelés és a gyermekkertek ügyének szentelünk. Ennek vezetését egyik fáradhatatlan főmunkatársunk — Szabó Endre — volt szives magára vállalni, a kinek neve elég kezesség arra, hogy e róvatunk nemcsak az előbb megnevezett ügy állásáról, hanem azzal kapcsolatban a Fröbel Frigyes rendszeréről s e rendszer terjedéséről, tökélyesbüléséről és alkalmazása módjáról is hiven fogja tájékoztatni olvasóinkat.

Ugyancsak a rovatokra vonatkozólag megjegyezzük még, hogy — miután ez évben már aránylag eleget foglalkoztunk az alapvetéssel, azaz a neveléstan általános elvei ismertetésével, fejtegetésével és tisztázásával — a jövő évben kiváló gondot fordítunk arra, hogy minél több gyakorlati cikkben mutassuk be ez elvek alkalmazását mind a nevelés, — mind az oktatástan terén.

Hasonlóan több tért szentelünk jövő évben a szak-irodalom figyelemmel-kísérésének is. Ugyanis a lapunkat kiadó tantestület „könyvvizsgáló bizottsága“ már szervezve van, s így ezután inkább módunkban lesz, gyakrabban hozni közléseket az ezen bizottság üléseiben ismertetett és megírt tankönyvekről és paedagogiai művekről.

„Egyleti közleményeink“ rovatát pedig a nevelési bizottság vita-estélyeiről hozandó közlések fogják változatosabbá és maradandóbb értékűvé tenni.

Ugyanezen bizottság azon tagjai, a kik a hazai és külföldi szaklapok figyelemmel kísérésére vállalkoztak, „Lapszemle“ című rovatunknak is több tárgyat adandnak ezután. „Tárca“ című rovatunkkal pedig jövőre is arra törekszünk, hogy abban a hasznost a gyönyörködtetővel — s olykor-olykor a mulattatóval is — egyesítve adhassuk mind a szülők, mind a tanítók számára.

Végül a „Vegyesek“ rovatát jövőre már csak azért teljesebbé és változatosabbá reméljük tehetni, mert a fennebb említett bizottságok a szerkesztőség eddigi teendőinek egy részét átveszik, vagy legalább megkönnyítik.

Hogy pedig mindezen ígéreteinknek annál teljesebb mérvben tehesünk eleget, számítunk jövőre is eddigi t. munkatársaink becses támogatására; sőt reméljük, hogy az ők eddig is elég szép és tiszteletre méltó sorát jövő évben még új erővel is szaporíthatjuk. — Számítunk arra s reméljük ezt amnyival is inkább, mert bizton hisszük, hogy jövő évben — legalább — a figyelemre méltóbb és tartalmasabb cikkeket már díjazhatjuk is.

Ezekkel ajánljuk a „Család és Iskolá“-t szíves pártfogásukba és támogatásukba mindazoknak, a kiknek számára szerkesztetik — a szülőknek, kisdiednevelőknek, tanítóknak s általában a nevelésügy barátainak.

Kolozsvárt, 1875. december 14-én.

A szerkesztőség.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Előfizetési feltételek.

Lapunk — a július és augusztus havi szünetet kivéve — a jövő évben is havonként kétszer fog megjelenni, s mindig legalább 1 ivnyi tartalommal. Azonban a jövő évben, ha csak a mostanihoz hasonló pártolásra talál is, legalább minden 3-ik vagy 4-ik száma hozand $\frac{1}{2}$ ives mellékletet.

Előfizetési ára: félévre 1 frt. 50 kr.; egész évre 3frt. o. é.

Az előfizetési pénzek — legcélszerűbben postai utalványok útján — a kiadó hivatalba, tantestületünk pénztárnokához, **Gazi József** úrhoz (lakik Kolozsvárt, a kurta szappan utcában, a 15-ik sz. a.) küldendők.

Gyűjtőknek 8 előfizető után egy, 12 után két tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

Ki az oka?

Mai napság már nem tartozik a ritkaságok közé, hogy a lapok egyik-másik tanoda egy-egy tehetséges növendékének öngyilkosságáról értesítik olvasóikat.

Még, ha nem ösmerőink közé tartozó szülőket ért is e csapás: megütődve olvassuk a hirt; részt veszünk a gyászban; elkomorodva kísérjük ki a koporsót, s aggódva gondolunk magunkra, mint szülőkre s a közre, mely talán a jövő egy kitűnő munkását veszítette el — egyetlen setét pillanat nehéz nyomása alatt...

És ez aggodó gondot nem bírjuk a temetőbe hagyni, s a koporsóra dobott röggel a sirba temetni.

Kísér, velünk jön az a temető-kertből távozókkal, s fülünkbe eseng még akkor is, midőn a gyász-dalok hangjai már rég szétmosódtak a ködös léghen.

Kérlelhetetlenül ható végzet okozatául fogadjuk-e a tény, mely ellen minden emberi erő tehetetlen előzetesen úgy, mint a végeredménnyel szemben? Vaktában kell-e néznünk és várnunk, a mi jó, összedugott kezekkel prédául vetvén magunkat a vak fatumnak, mely ellen hiában minden erőlködés?

De hát ki tud a lélek homályban működő idegszálainak szövedékébe belepillantani, hogy kutatva s megtalálva az összeköttetéseket, az állandólag vagy pillanatilag ható tényezőket, számvetést tehesünk s megmutathassuk a momentumot, melyben a baj oka inícialta a bensőt, hogy megjelölhessük azokat a külsőleg is nyilatkozó jeleket, melyek a

rákfene meggyökerezését tanusítják, hogy máskor és máshol e jelek útmutatóul szolgálhassanak gyökérkér-irtó eljárásunknak?

És mégis! a mikor nemcsak oktatlunk, hanem nevelünk is: egyszersmind elismerjük azt is, hogy a nevelés céljait, legalább bizonyos mértékben és határok közt, elérhetőnek tartjuk; hogy a nevelési eljárás következményeül reméljük a gyermek bensőjének idomulását, céljainkhoz képest való alakulását s míg az oktatás által anyagát gyarapítjuk, a nevelés által formálni tudjuk növendékünk bensejét.

Ha módjait keressük — és eszélylvel s jó szerencsével találjuk is — annak, hogy miként szoktassuk növendékünket figyelmesre, nyomon haladó gondolkodásra, eszmei célok kitűzésére és megközeletítésére; ha elmélkedés, tapasztalás útján arra is rá igyekszünk jóni, hogy miként térithessük le a gyermeket a hazugság, körmösség, alattomoskodás újáról: miért ne elmélkedhetnénk s gyűjthetnénk tapasztalatokat a felől is, hogy minő körülmények előzik meg, mint közelebb, vagy távolabb fekvő okok, azokat a setét pillanatok, melyekben az ifju a lét legnagyobb ellenmondásának, a nem létnek, örvényébe dobja magát; hogy mik idézhetik elő azt a teljesen fogalomellenes állapotot, melyben az erő legteljesebb, legduzmadtabb korában önmaga megsemmisítésére fordul?

Mert annak lehet, bizonyos szempontból, értelme, hogy egy magát már kiélt erő, az öröm kelyhének teljes aláfordultával — vagy ha tele van is, de az élet hosszú folyamata alatt anynyi méreg csepp hullott bele, hogy látszólag végképpen élvezhetlenné vált: ha ez erő kifáradva, meghasonolva önmaga ellen tör s utolsó szikráját saját maga negatívára használja föl, ennek, mondom, lehet értelme, — de hogy egy ifju, kinek még csak jövője van; kit már organismusának életteljessége, vérmérséklete, képzelme megóv az élet érdes érintéseinek fájalmától; ki természettől, társadalomtól anynyi ingyen jótéteményt vesz, a nélkül, hogy megfelelő mértékű munkával kellene fizetnie érettök; kit érzékisége — gondtól, aggodalomtól meg nem keserített — élvekre hív: mindez előnyt önként ellökje magától — ez természetellenes, itt oly rendkívüli tényezőknek kelle közbelépniök, melyeket ha kikutathatunk és elhárithatunk, vagy ha ellenható folyamatokat működtethetünk velök szemben: reményünk lehet, hogy az ok megszüntetésével, vagy átídomításával, az okozatot is meggátolhatjuk, vagy céljainkhoz képest átformálhatjuk.

Az ok, mely az előttünk fekvő eredményben legfőbb tényezőként szerepelhet, minden esetre az akarat és a képzelem körében gyökerezik. Az élet egy vagy több kellemetlen, visszás, fájalmas eseménye érinti az ifjut. A míg túlnyomólag saját magával betelt, önző fiatal, ki mindent csak saját én-

jének szempontjából bir fölfogni: röpke képzelme segélyével orjási nagyinak, jelentősnek tartja a bajt, mely — talán nem is oly nagy, avagy türelmes, higgadt körültekintéssel igen könnyen elháritható lenne. Ő a legszerencsétlenebb ember a világon! Minden emberi erő pozdorjaként török szét a végzet ez orjásd csapása alatt! A képzelem e nagyító működése nyomán legyőzhetetlennek gondolt e szerencsétlenséggel szemben az akarat tehetetlennek érzi magát. Kishitőség, gyávaság fogja el a különben oly vakmerész ifjut, — de ezt magának bevallani tiltja a szemérmeskedés, önteltség, s a képzelem megint előáll: a heroismus fényébe állítja a gyávaság szándokát, azt hiteti el, hogy a legnagyobb hőstettet fogja elkövetni — s a képzelgő, morális akaraterevel még nem bíró, fiatal agyon puffintja magát. A változó körülményekhez képest kisebb nagyobb mértékben szerepelhet ugyan még több — másod-harmad rangú — tényező is. Élettapasztalat még nincs, a vér gyors; a képzelem hatalmas: oly körülmények közé sodortatik, melyekben a társadalmi becsület is foltot kap; becsület-érzete fölébred s az életet dobja oda, mert azt hiszi, hogy e váltságdíjjal megmentheti becsületét. De nyilván ez esetben is a korábbi főtényezők az alap-mozgatók: képzelme oly színben állítja a tévedést elejébe, hogy expialni lehetetlen; morális akarata még nem elég erős, hogy maga szabjon magára vezeklést, hanem gyáván megszökik a — bizonynyal terhes — jóvátétel elől. Vagy az ébredő s hullámzó organicus erő egy a másik nemhez tartozó egyén felé vonzódik. Az önzés magáévá kívánja minden áron tenni a csábos alakot, a valóság közbe lép, a birtokba vétel lehetetlen s mert azt hiszi, hogy nélküle lenni kinosabb, mint nem lenni: megsemmisíti magát. De itt is a képzelem festi ki az „angyalt“ oly csodás színekkel, hogy benne képzelje a mindenség összes értékét; de itt is a türelmes akarat hiányzik, hogy a kitartó munkálkodás természet-rendelte idejét oly szellemi és erkölcsi birtok gyűjtésére fordítsa, mely majdan jogot is adjon neki, hogy a nagy kincs után kinyújt-hassa kezét.

Mind a képzelem, mind az akarat szoros kapcsolatban áll az organismus alakulatával. A túlságosan érzékeny ideg-rendszer fokozza a phantasia röpkeségét, csökkenti az akarat szilárdságát. A vér lobog, az inger-képesség hatványozódik s így a csekély hatás, mely más körülmények közt alig idézne eredményt elő, nagy és végzetes okozatokat szül. Az összhangzat a képzelem működése és az akarat szilárdsága közt nincs meg; nincs, a mi a csekély hatást ellensúlyozza, a mérleg alábillen s még a lehetőség is el van vágva, hogy megint rendes helyzetébe térhessen.

A nevelőnek itt, természetesen, az orvos szerepére kell vállalkoznia. Az alap-okot elhárithatnia, hogy

a következményt avál öszszekötő közép-láncszemek ki ne formálódhassanak. Erős organismust teremteni sem az orvos, sem a nevelő nem bír, de az organismust megerősíteni tudja az eszély.

De nem csak a gyöngge organismus fokozhatja a képzelem túltengését, hanem a túltengődött képzelem is gyönggitheti még jobban az organismust, új alapot teremtvén így a maga még nagyobb mérvű elsatnyulásának. És pedig a képzelem túltengését nem csak az idegrendszer érzékenysége idézheti elő, hanem sok, a mai világban közkeletű, külső tényező is. A családban meggondolatlanul folytatott mosdatlan beszédek képzelmi működését fokozzák, — az immoralis viszonylatok pedig erkölcsi erejét nem engedik kifejlődni az ifjunak; az eszélytelenül megválasztott olvasmányok, a fejlettséggel arányban nem álló mulatságok: színház, műkedvelősködés, öszszejövetelek, tánciskola lehetnek ugyan jó, de épen úgy a legvégzetesebb hatással is a fejlődő kedélyre. Ha a szülő, mint nevelő, nem teljes alapos ismerője gyermekének; ha az élet változó körülményei közt nem tud minden lépten-nyomon helyes és arányos választást tenni a külső befolyások közt, melyekbe gyermekét bocsátja: maga idézte elő a hatásokat, melyek cseppenként, vagy rohamosan mérgezik meg az ifju képzelmet és organismusát s előkészítik a menthetetlenül bekövetkezendő katastrophát. Ha a szülők magok nem állanak minden pillanatban résen, hogy a gyermek jellem-fejlődését segítsék, biztosítsák — hanem saját maguk példájával mutatják a növendéknek, hogy mily könnyű a lelkiismeretet időnként elaltatni, vagy szép színben feltüntetett indokok befolyása alá helyezni; ha ők maguk nyilatkoznak, vagy járnak el a családban úgy, hogy a gyermek láthassa: menynyivel könnyebb megalkudni a becsülettel, mint önmagával erős, kitartó harcot közdeni; ha ott a családban, a jellem első bölcsőjében, a haszonvágy, az önzés, a csalás, a szeretetlenség leplezve, vagy leplezetlenül, szép, vagy rút szerével és formában mételeyül szolgál a kedélynek, az akaratnak, a nemes érzelmeknek — miként hitetheti el a szülő magával, hogy a végzet s nem ő maga az oka, hogy e korporsóra kell borulnia?!

Sajnálak, szegény szülő, hogy midőn már fogytán van életerőd, akkor kell szétomólva látnod azt az erőt, melyben saját lényed tovább-plántálódását remélted, gyönyörrel; de nem azért sajnállak, mint-ha mostani vesztésedben egészen ártatlannak tudnálak képzelni, hanem azért, mert annak idején nem tudtál olyanná lenni, hogy megszerezheted v. lerakhattad volna, legalább emberileg szólva, biztosítékait gyermeked jövőjének.

De te nem is engedted gyermekednek, hogy gyermek legyen, hanem idő előtt okos, fejlett, mivel, szabad, önálló em berré akartad tenni; nem volt időd, hogy a fejlődés minden momentumában

részes légy, mert talán világi érdekeid után kellett szaladgálnod, hogy fényes, kényelmes, gazdag helyzetet hagyhass örökébe. E szorgos munkád közben kalandozhatott phantasiája a levegő-égben, csillagról-csillagra, míg te itt len hasznodat kerested s magadnak oly szókat, tetteket engedted meg, melyek kerítőivé lettek a fogékony, gyöngge kedélynek, akaratnak... Talán magad is sejtetted, hogy ott ben, a lélekben, nincsenek meg a feltételek a szép harmonia kifejlésére; még talán meg is fordult agyadban a gondolat, hogy hátha a mérleg egyszer csak alábillen — s mégis, hagyta szerzetlenül amaz el-lenséges viszonylatok között, nem hogy időt engedtetél volna a fejlődő akaratnak, hogy, akár az intellektualis fejlődés rovására is, a család anya-kebelén erőt szivhasson; nem hogy erővel is kiszakítottad volna a végzetes körülmények kapcsolatából — hanem hagyta a kötelekéről leodzott, evezőtlen csolnakot a hullámok prédájául, s most csodálkozól, hogy az egy mértfölddel alább fekvő örvénybe rohant s szilánkra töredezett!...

Lehet, hogy mindezekről sejtetted sem volt — de akkor nincs is jogod, hogy az életben azokkal az igényekkel lépj föl, melyeket mint intelligens család-alapító formálsz. Akkor a társadalom bünhődik benned, hogy oly pólcra állított, melyen minderről tiszta tudásodnak kell vala lennie s melyen oly élvezeti eszközöket bocsátott rendelkezésedre, melyek áldás helyett átokká váltak avatatlan kezeidbe; s akkor is okold magadat, mert te ez eszközöket nem magad mivelésére fordítad, hogy aztán gyermekeidet eszélyesen növelhesd, hanem gyűjtöttél, gyűjtöttél és már most — — nincs kinek adjad!

Ki az oka?

A természet, a társadalom is, de bizonynyal te is, mert azt formálhattad volna belátással s ennek veszélyes hatásait, részben legalább, elháríthattad volna gyermekeidről.

De most már késő, a csolnak széttörött...

Szász Béla.

A női kézimunka tanterve, a fennálló különböző nőintézetek számára.

E lap egyik számában a női kézimunkának célját és egy, a célnak megfelelő tanítási módszer szükségességét fejtegettem, valamint azt, hogy a különböző leány-iskolákban a mostaninál több időt kell szentelni e tantárgynak. Ezennel megkísértem — múltkor közölt elveimnek megfelelőleg — annak tantervét adni.

Mindenekelőtt ismertetnem kell a kézimunkák beosztását különböző céljuk szerint. Ezt véve számba, lesznek: 1-ször oly munkák, melyek minden rendű és rangú ház szükségéinek fedezésére szolgálnak.

2-szor a kézműipar azon ágai, melyek megtanulására az iskolázás ideje elegendő.

3-szor oly munkák, melyek részint az első pont alá sorozottak némi díszítésére szolgálhatnak, részint egyes kisebbszerű diszmunkák előállítására alkalmasak, s vagy az elkészítés könnyűségéért kevésbé kifejtett izlés mellett, sőt aránylag kevés költséggel is kiállíthatók.

4-szer, végül valódi diszmunkák.

Mielőtt a tantervet elősorolnám, legyen szabad e beosztást okadatolnom.

Ha számba vesszük, mily célból állítottak s milyenek megfelelőleg működnek különböző fokú iskoláink: önkéntelenül rájövünk, melyikben, miért, milyen munkát kell taníttatnunk.

Az elemi iskola célja: annyira ismeretet nyújtani az embernek, (nőnek és férfinak egyaránt), a mennyire a legegyszerűbb körülmények között is szüksége van mindenkinek.

Minő kézimunkák már most azok, a melyekre — szintén az élet legegyszerűbb körülményei között is — szüksége van minden nőnek?

A felelet erre fogja nekünk kijelölni, mely munkák tartoznak az elemi iskolába.

De ezek is két csoportra oszlanak; 1-szor a minden háznál szükségét fedezőkre s a rendet fentartókra, s 2-szor oly munkákra, melyek ily körülmények között kenyérkeresetre is alkalmasak: a házi ipart képezőkre. Ez utóbbiakra nézve egyebek között még a helység vagy azon országrész fekvése, terményei is befolyással vannak, a hol az illető iskola van.

De emelkedjünk a legegyszerűbb körülményekből valamivel jobb helyzetbe, még korántsem jólétbe, s rögtön új szükségek állanak elő. A mink van, azt csinosabbá szebbé óhajtjuk tenni. S aztán mily ajándéknak van névnapok s egyéb ünnepélyes alkalmakkor nagyobb becsé, a nő, a leány-gyermek vagy a testvér által készítettnek, vagy a készen vettnek? Ez utóbbi mindig többbe is kerül, a míg egy sapkát, erszényt, nyakkendőt (schawit) potomon lehet előállítani. És az egyszerű embernek is jól esik ilyenmő meglepetés. Ez okból vesszük fel itt 3-szor az egyszerű diszmunkákat, melyek ezenkívül még az izlést is fejlesztik, a mit az elemi iskolában sem szabad elhanyagolnunk.

Mindezekből látjuk, hogy az elemi iskolában tanítandó női kézimunkákhoz a fennebbi három pont alá sorozottak tartoznak; névszerint:

1-szor az egyszerű kötés, a fehérneműk és felső ruhák (köntösök) szabása és varrása, és a jegyzés (merkölés).

2-szor. A környékben honos házi ipar munkái; pl. vászon-szőnyeg fonás, szövés, gyékény-, kosár-, szalma- és nádfonások, u. m. egyéb szalmamunkák.

3-szor a házi szükséglet fedezésére szolgáló munkáknak némi díszítését eszközölők; u. m. a horgolás minden neme, recézés (hálózás = das Netzen), lyukacsos kötés, hurkolás francia és magas, fehér és tarka gyapot-hímzés.

A felső nép- és polgári iskolába tartoznak — az elemi iskola nehezebb munkáinak,

különösen a fehér és felső ruhák szabásának és varrásának további gyakorlata mellett — saját maguk, a növendékek által készített és színezett minták után készült mindennemű diszmunkák; minthogy ez iskolákba már oly szülők járatják gyermekeiket, kik elég tehetősek arra, hogy ezeknek módot nyujtsanak az elemi iskolában szerzett ismereteket kibővíteni, hihetőleg tehát arra is, hogy az ily diszmunkákkal járó nagyobb költségeket fedezzék. De még a növendék leánykák izlése és ügyessége is jobban kifejtett már e korban, tehát képesek lehetnek előleges útasítás folytán ily munkák készítésére, melyek — kétségtelen — ismét a jó izlés még tovább fejlődésére kiválóan szolgálnak.

Mindezek után: mi marad a tanítónő-képezde i munka-tanítás tárgya? — lesz a kérdés.

Ha rendes elemi s utána ismét rendes felső nép- vagy polgári iskolai tanfolyamot végzett leánykák vétethetnek csak föl ez intézetekbe, — semmi egyéb, mint az eddig említett munkák tanításának módszertana, természetesen folytonos gyakorlása mellett az elemi iskolákban elsajátított munkáknak. — A tanítónő-képezde felső nép- vagy a polgári iskolára előkészítő osztályaiban a kézimunka tanításnak nincs helye, még pedig azért nincs, mert — még a mi nem épen előnyös törvényeink szerint is, melyek a növendék leánykakat már 14 éves korukban rendelik fölvetetni az elemi tanítónő-képezdekbe, — mert — mondom — mire e leánykák elvégezték ez intézetek tanfolyamát, már 17 évesek, s e mellett már oly gyakorlottságot és ügyességet szerezhettek a kézimunka különféle ágaiiban, hogy további útasításra szükségök nincs. E felső tanítónő-képezdekben csak azon esetben lehetne helye a női kézimunka tanításnak, ha az magára egy külön szakcsoportot képezne, mi itt helyén sem volna. Sokkal több gondot fordíthatnak arra egy nő-ipariskolában, ha már e célra berendezett s különösen a női kézimunkára képesítő jogerővel bíró külön munkaiskoláink nincsenek.

De térjünk vissza az elemi iskolára, s azzal együtt az erre kijelölt munkákra, a melyeknek, hogy azokra a gyermekeket sikeresen megtaníthassuk, azaz úgy, hogy azokat később önjerejükön is alkalmasan megcsinálhassák, tanítási tervét kell adnunk: t. i. a 6 évre terjedő tanfolyamnak e munkákra kiszabott idejét úgy kell beosztanunk, hogy azok mindegyikének elsajátíthatására fokozatuk és nehézségük szerint elég idő jusson. De álljon itt a tanterv.

1-ső osztály. Kötés. Naponként $\frac{1}{2}$ óra; a 2-ik félévben naponként 1 óra.

A tanítónő durva fehér gyapotfonallal és sárga fátükkal; — a gyermekek valamivel finomabb — tőn 10-es — fehér kötőgyapottal és acéltükkal vannak ellátva. Ezen anyaggal s eszközzel, s mindig csak a magáén mutatja s tanítja előbbi egyszerre az egész osztálynak a kötést; és pedig velők mindig egy sorba állva gyakoroltatja eleinte a gyapotnak felcsavarását az újjakra, míg az megy; azután a kötés kezdését, míg azt is tudják. Ezt követi egy 15–20

szemből álló minta szalag kezdetése, melyen a sima, utána a fordított szemek megtanulása egyenként, később azok alkalmazása vegyesen, egyes könnyebb mintákon (ilyen mintegy hat) történik. E mintaszalag a sima és fordított fogyasztás megtanulásával végződik.

Ezután kezdet a tanítónő valamivel finomabb fehér gyapottal és hozzá való tűkkel minden gyermekkel egy egyenlő nagyságú harisnyát, mely munkát részint megelőz, részint félbeszakaszt néhány kifejtő tanalaki párbeszéd, (s ez alatt a tanulók nem folytatják a kötést) a gyapot termelés, — fonás különfélesége, minőségéről és színéről, — úgy mint e ruhadarab hasznáról és minőségéről, valamint hogy a téli harisnyát nyáron, a nyárit télen kell kötni. Miért? Milyen könnyű munka a kötés, s ha a nő estefelé már egyebet dolgozni nem lát, kötéshez fog; így a beszélgetés is jobban esik neki. Tartson tehát a nő mindig kezdett kötést. A harisnya alakjáról s beosztásáról annak kötése közben nyújt a tanítónő növendékeinek némi fogalmat.

II. osztály, Horgolás és kötés. Naponként 1 órán.

Megtanulják a horgolást egy körül-belül 80 szemre kezdett mintaszalagon; és pedig: először a megkezdést, aztán a sima szemet, a kettős szemet (Stäbchen), a lyukakat, végül az iméntit ez utóbbival elegyesen, és pedig eleinte oly mintákon alkalmazva, melyeken megtanulják a kettős szemeket megolvasni, s így tovább mind nehezebb mintákra térve át, míg mintegy 20-at készítették. Ezután horgolnak 12 csipkemintát, és 6 csillagot, végül egy gyermek fejkötőt s egy lehetőleg kicsiny gyermekkabátot. Magánszorgalomból a tanítónő alkalmoszerű utasítása nyomán egy pár harisnyát kell kötniök,

Osztálytanítás levén, bizonynyal megtörténik, hogy egyik gyermek előbb végzi el munkáját, mint a másik. Az ily szorgalmasabb vagy ügyesebb leánykák jutalmul, míg osztálytársnőik legnagyobb része szintén elvégzi az osztálymunkát, horgolhatnak valami ügyességöktől kitelő színes munkát. pl. házi sapkát, erszényt, kendőt, vagy köthetnek egy tálcát stb. Ez utóbbi munkák ez osztály disz-munkái, melyeket csak a szorgalmasak készíthetnek.

III-ik osztály. Kézi varrás, jegyzés kereszt-öltésekkel. Naponként 1 órán.

Ez osztály kötelezett tárgyai magán-szorgalomra a kötés és horgolás.

1½ rőf közép finomságú és minőségű vászon tanulják meg a varrás mindennemű öltéseit; még pedig úgy, hogy e vászon mind hosszában, mind szélességében 4—5 egyenlő részre szabandó, s ezeknek különféle beszegése, össze- és rávarása által gyakorolják a szegélyt, a hátraöltést, a tűzést (tödzés = Stezzen) az agyonvarrást, lepedővarrást, az előöltést pl. a ráncolásnál, szegélyezésnél az ékek (Zwickel) betevését és gomblyukak kivarrását.

Ezután fehérnemű darabokon gyakorolják még a varrást, u. m. készítenek egy egyszerű nő, s ugyanolyan férfinget. De e munkát megelőzi vagy félbeszakítja néhány

órai beszélgetés, melynek tárgya: a vásznak, varrócérnák s varrótükek előállítására, minősége, s a különféle ilyenmű gyárak és gyárhelyek megnevezése, valamint a különböző vásznak alkalmazása a háztartásban. E célra minden iskolának egy vászon- mintagyűjteménnyel kell birnia, hogy a tanítónő magyarázatait minták felmutatása által támogatthassa.

E varrást követi a jegyzés kereszt- és félkeresztöltéssel. Ebből spárga vásznon tanulják meg az előöltések módjára a szalakat az anyag széljében, hosszabain megolvasni, s azokat színes gyapottal jelölik meg. Utána következik a jobbra, később a balra dülő félkeresztöltés; végre a kettő összeolvadása az egész keresztöltésben. Ezt oly módon gyakorolják egy ábécén keresztül, hogy a tanítónő a betűk mintáit egy e célra készült és vonalokkal centiméterre — négyszögökre osztott táblára rajzolja, s a növendékek azt onnan jegyzik le. A szövászonon is megtanulják a jegyzést, végre alkalmazzák vásznon: azaz a varrófoltot és a készített fehérneműt.

Ez osztály disz-munkái: a recézés, mindennemű cifra s összetett horgolás, melyeket utasítás után készítenek; s könnyű színes gyapothimzés; pl. papucs, diván-vánkos stb.

IV. osztály. Minden másodnap 2 órán át egymásután varrnak, hurkolnak; a fehér himzést és lyukacos kötetést s a harisnya mérték szerinti beosztását tanulják.

A tanítónő felveszi egyszer-mászor a beszélgetést a varrás anyagáról s eszközeiről, felemlíti azok u. m. a gyapotak árát is. Varnak egy nő inget. Ezt végezve kezdenek hurkolni, ha ez szabatosan megy, áttérnek a fehér himzésre (betűk, csokrok, virág füzérek, francia és magas himzése) mindezeket egymás után egy minta-kendőn tanulják meg; azután egy kisebb ilyzerű munkát készítenek, s azt egy finomabb fehérnemű darabon alkalmazzák, melyet rögtön azután még megvarrnak, s mely egy finom férfinget, nőing vagy hálókabát lehet.

Megtanulják még a lyukacos kötetést — egy legalább 20 mintából álló — mintaszalagon, mely a minták egymásutánjában nehézség tekintetében szintén bizonyos fokozatot tüntet fel. Kötnék még néhány csillagot és csipkemintát.

Magánszorgalom utján kötelesek még 2 pár harisnyát megkötni, melyek egyikénél a tanítónő az általános beosztást magyarázza és pedig 3—4 félórán át, — a másik párt, mely ez előbbtől eltérő nagyságú, önérejükön csinálják.

Disz-munkái ez osztálynak: minden eddig megtanult munka alkalmazása egyszerűbb disztárgyakon.

V. osztály. A gépvarrás, selyemtermelés, fonás, szövés, szalmamunkák. Minden másodnap 2 órán.

Disz-munkák: a fehér himzés finomabb fajtái s egyéb ezzel rokon munka.

Megtanulják a gépet (ha lehet több félért) szétszedni, összerakni és lajozni; később hajtani. Midőn azt tudják, egy 1½ rőfös vászonnéle darabon a gépvarrás minden nemét, u. m. összevarrás, szegés, vattázás, szalaggal befoglalás, zsinor-felvarrás stb. Ha ez folyékonyan megy, készítenek két, három nagyobbféle ruha-darabot ugyancsak a gépen.

E munka után következik a fonás, míg anynyi fonala van egynek-egynek, hogy abból egy ½ rőf széles és egy rőf hosszú kendőt szöhet. Ez is az ő dolga.

A szalma munkákból tanulják a kalap-, a karkosár (Zeiker) s székek fonását. A selyemtermelésnél, mely egyelőre a peték kikeltéséből, a lombszedés- és étetésből áll, a tanítónőnek mindig jelen kell lennie. Az ő utasítása szerint rendezik el a növendékek a bogarak befonási helyeit,

a gubók megfojtását, (erre minően képezdénél egy keme-
cének kell lenni), s a selyem lemotolását is tőle tanul-
ják meg.

Magánszorgalomból készítenek minden eddig megta-
nult munkából egy-egy kisebbszerű darabot.

VI. osztály. Minden 2-od nap 2 órán át tanulják
a felső és fehér ruhaszabást és varrást; készítenek egy
darabot mindegyikből a tanítónő útatisása szerint, s leg-
alább 3 felső és ugyanannyi fehérnemű darabot varrnak
a gépen

A foltozás minden neme is ez osztályba tartozik.
Tanulják a beszővést, folt felrakást, a vásznon, kamukán
és harisnyán, színes és csikos holmin, sőt a kamuka min-
tájának utánzását, valamint a harisnyáét is.

Az 5-ik osztályban tanult kézműipar ágait gyakoról-
ják; névszerint fon mindegyik növendék 3 szalmaszékét,
osztálytársnőivel felváltva gondozza a selyemhernyókat, fon
és sző 3, a múlt évben készíthet hasonló, kendőt.

Magánszorgalomból köt az éven 6 pár harisnyát.

S ezzel bevégeztük az elemi iskolára szol-
gáló kézimunka tantervét.

Térjünk most át a polgári vagy felső népiskolákra,
mely a 6 évi elemi után 2 évi, 4 évi elemi tanítás után
4 évi tanfolyamból áll. Tehát az évek száma egyenlően
mindig 8.

Vegyük az imént felsorolt 6 osztályt követő 2 évi
polgári iskolai tanítást.

I-ső osztály. Minden másod napon 2 óra. Munkák:
fehér és felső ruhák szabása és varrása. A himzés és ki-
varrás minden neme.

Tanulják a szabáshoz szükséges rajzokat, míg min-
dennemű ruhadarabhoz szükséges mintát önállóan el tudnak
készíteni. Ezek után varrnak gépen néhány felső ruhát,
kötést s fehérnemű darabot.

Továbbá az ez ideig a rajzórakon készített himző
mintákat gyakorlatilag használják föl, és pedig a himzés
és kivarrás minden nemét egy-egy kisebb darabból álló

disz munkán gyakorolják, melyeknél a színek választását
maguk a növendékek eszközlik.

A 2-ik osztály minden héten 3 délutánon át dolgo-
zik posztó-, bőr- s egyéb ilyenmű disz munkákon, melyek-
nek rajzait minden növendék maga készíti; ugy mint az
összeállításra útatisásul az illető kézművesnek az egész kész
munka rajzát is megcsinálja mindegyik.

Látjuk, hogy az egész polgári iskolai női ké-
zimunka tanítás alapját a rajz képezi, miről
azonban más alkalommal részletebben.

Térjünk most át az elemi tanítónő-képezdéhez, mely-
nek növendékei vannak hivatta az elemi népiskolákban
majdan a kézimunkát is tanítani. E célra legszükségesebb
reájok nézve egy jó tanítási módszer elsajátítása. Tanul-
ják tehát az

1-ső osztályban minden, az elemi iskolában előfor-
duló női kézimunkának tanítási módszerét — a szabás és
varrás módszerének kivételével — hetenként 2 órán.

A 2-ik és 3-ik osztályban szintén hetenként 2 órán
át a szabás és varrás tanításának módszerét tanulják.

Az elemi tanítónő-képezdékben egyik igen fontos ré-
szét képezi ezen tantárgynak azon gyakorlati munkásság,
melyet növendékeik magánszorgalom útján fejtenek ki.
Ez úton legyenek a három tanéven által kötelezve, ma-
gukat az — e munkák tanítására szükséges — mintákkal a
lehető legbővebben ellátni. Csak ezen úgynevezett minta-
gyűjtemények képezhetik rendes körülmények közt egye-
dül a tanítónőképezdek női kézimunka vizsgálatainak ki-
állítását.

És ezzel kitűzött feladatunknak végére jutottam. Ezu-
tán még azon óhajom marad fenn: vajha a törvény a nő-
nevelés e fontos eszközét és tantárgyát, a női kézimunka
tanítását ily irányban s ily beosztással, mielőbb végle-
gesen rendezné.

Kozma Józsefné.

T Á R C S

Könyvismertetés.

„Magyarország története, népiskolák számára;
írták Ballagi K. és Nagy L. 8-rét, 96 lap; tizen-
negyedik kiadás. Kiadja: a „Franklin társul-
lat” Budapesten. Ára 30 kr.“

(Tantestületünk „tankönyv-vizsgáló bizott-
sága” közelebből megalakulván, annak első rendes ülésén — e folyó hó 1-én — Szabó Endre tagtársunk, mint
előadó, a fenn megnevezett műről a következő ismertetést
s illetőleg bírálatot olvasta fel, a melyet egy — pár lényeg-
telen módosítással — a bizottság is teljesleg helyeselt és el
is fogadott, s így e művet a használható tankönyvek so-
rozatába felveendőnek ítélte. A szerk.)

E mű még a népokt. törvény alapján készült minis-
tertanterv kibocsátása előtt készítettén, nem szerkesztetett
mindenben azon elvek szerint, melyek ezen tantervben a
történelemnek a népiskolában tanítására nézve föllállítottak.
Nevezetesen nem alkalmazkodik azon szabályhoz, hogy a
népisk. V-ik osztályban a hazai történelem főbb pontjai
életrajzokhoz kötötten, a VI-ik osztályban pedig már ösz-
szefüggően tárgyalassanak. A tananyag nincs ezen útati-
sásnak megfelelőleg rendezve és beosztva. Továbbá mel-

lőve van azon útatisás is, hogy a világtörténelem fonto-
sabb eseményei a hazai történettel kapcsolatosan s akként
legyenek feltüntetve, hogy Magyarország története legyen
a középpont, mely körül a vele kisebb-nagyobb öszszefüggés-
ben levő világtörténeti anyag, — élesen körvonalozott fő-
mozzanatokban s egyébb képekben — csoportosíttassék.
A szerzők a fontosabb világtörténelmi eseményeket részint
a hazai történelem előadását megelőzőleg, részint azt kö-
vetőleg külön tárgyalják; s ezen beosztást egy új kiadás-
ban sem lehetne megváltoztatni, mert ez annyit tenne,
mint egészen új tankönyvet írni.

A könyv tartalma a következő: első szakasz tár-
gyalja az ó-kor nevezetesebb népeit, külön-külön. A II-ik
szakasz Magyarország történetét külön fejezetekben, me-
lyek az egyes királyok uralkodása szerint címezzék; a III-ik
szakasz Erdély ország (?) történetét; a IV-ik sza-
kasz végre az általános történelem közep és ó-kori, főbb
eseményeit, u. m. a népvándorlást, a keresztes háborukat,
Amerika fölfedezését, a reformatiót, az északamerikai há-
borút és a francia forradalmat.

Ezen beosztásnak lényegesebb hibái szerintem a kö-
vetkezők: 1-ször, hogy az ó-kori népek története mege-
lőzi a hazai történetet. Ez a chronologia szempontjából hely-
es, de nem helyes azon módszertani elv szerint, hogy a

gyermek látköre fokónként tágitassék, a közelebb levőről a távolabb állóra fokozatosan történő átmenet által. 2-or. hogy Erdély történelme külön tárgyalatik. 3-szor, hogy a világ történelmi események két külön csoportban — a hazai történelmet közbefogva — adatnak elő. 4-szer, hogy a hazai történelmet az egyes királyok uralkodási ideje szerint osztatott szakaszokra, s így a nemzet fejlődésének korszakai helyett a királyok uralkodásának, tehát az ő szereplésüknek a történelemben nem mindig természetes korszakai tolatnak előtérbe.

A tananyag mennyisége ellen lényegesebb kifogást nem lehet tenni. A nevezetesebb események eléggé körülményesen és történelmi hűséggel, de nem túlságos részletezéssel adatnak elő. A művelődés mozzanatainak feltüntetésére azonban nem fordítottatott elégséges figyelem, s az egyes korszakok műveltségi állapotának jellemzése mellőzve van. Egyes események hosszadalmas leírásával e könyvben nem igen találkozunk, sok évszám és sok név sírva fölhalmazva, kivéve az erdélyi fejedelmek tömött névsorát. Helyesen tették a szerzők, hogy a lényegesebb cikkeket nagyobb betűkkel nyomatták, ezzel azt akarván elérni, hogy a mely népiskolában a teljes tananyag meg nem taníthatatnék, a tanító könnyen szemelhesse ki a lényegesebb részeket. A magyarázat közben fölemlítendő jelölések, mellék események stb. apró betűs jegyzetekben vannak a könyvbe fölvéve. Ez azonban — szerintem — nincs helyén a gyermekek kezébe szánt tankönyvben.

A tananyag tárgyalására világos, tiszta és értelmes előadást alkalmaznak a szerzők. Ez kiváló érdeme e könyvnek. Lényegesebb nyelvtani hibákat sem fedeztem föl benne.

És így e könyvet részletes bírálat nélkül is felvehetők vélem a használható népisk. tankönyvek címsorozataiba; de természetesen csak ideiglenesen, azaz addig, a míg a történelem tanítására nézve fönnálló újabb módszertani elveknek megfelelőbb könyv íratik. A használatra nézve azonban addig is a következő útasítást tartanám szükségesnek:

1. Az ó-kori népek történetét a tanító ne tanítsa addig, a míg a hazai történetet végig nem tanította; ennek bevégezte után tanítsa az első és a negyedik szakaszt egyfolytában. Azonban a hazai történet bevezetésül közölje egy képben a leglényegesebbeket az ó-kori népekről általában.

2. Az Erdély történetének külön tárgyalására szánt 3-ik szakaszt mellőzze egészen; de ennek tartalmát ossza be és magyarázat után tanítsa a hazai történelem illető fejezeteinél.

3. Azon királyokat, a kiknek uralkodása ideje alatt lényegesebb esemény nem merült föl a nemzet életében, egyszerűen hagyja el a tanító.

4. Ha lehet, mindenik fejezetnél, de legalább az egyes korszakok végén magyarázza meg a nemzet műveltségi állapotát, fejlődésének mérvét; különösen pedig a földművelés, az ipar, a tudomány és a művészet tekintetében fölmerült nevezetesebb mozzanatokot egy képbe foglalva mutassa föl. Az erről adott magyarázat tartalmának leírását adja ki házi dolgozatul, vagy iskolai esendes foglalkozás tárgyául.

5. Ha általában van még tanító, a kinek ezt is meg kell jegyezni, úgy megjegyzendő még, hogy szószerinti betanulásra a könyvnek egyetlen szakasza se jelöltessék ki. A szószerinti megtanulásnak itt legfeljebb a szöveg közé ékelt versecskék s esetleg más ily nemű versek lehetnek tárgyai.

Vegyesek.

— **Lapunk** f. évi folyamának tartalom-jegyzékét, a boríték címlapjával együtt, csak a jövő évi első számmal küldhetjük meg t. olvasóinknak. Addig is kegyes elnézésüket kérjük e kis késésért.

— **Kérelem.** A „Kolozs-Dobokamegyei tanító-testület“ választmányának meghagyásából fölkérem mindazokat, a kiknél a nevezett testületbe belépni szándékozó tagok számára aláírási iverk vannak, hogy ezen iverket, még ha üresen maradnának is, a tagok számbavétele céljából, legkésőbb az 1875-ik évi január 31-ig, hozzám Kolozsvárra (belmagyar u. 38. sz.) beküldeni sziveskedjenek, — megjegyezvén, hogy ezen felhívás a helyben lakó ívtartókra is vonatkozik. Kolozsvárt, 1875. évi decz. 10-én. Szabó Endre, a „kolozs-dobokamegyei tantestület titkára.

— A „Néptanítók évkönyvé“-nek II. folyamára, az 1876-ik évre szóló naptárral, már megjelent. Szerkesztette és kiadta Rónai Ferenc. Megrendelhető Budapesten, II. kerület, Széchényi utca, 90-ik sz. Ára 1 frt 20 kr. — Tartalmát csak beküldés után ismertethetjük.

— **Irodalmunkat** nagy csapás érte. Az, a ki több mint fél századon át annyi odaadással s oly lelkiismeretes gondossággal kutatta, gyűjtögette, rendezte és ismertette annak kincseit — irodalmunk kincstárnoka, Toldy Ferenc, nincs többé! E hó 10-ike éjjelén csaknem író-asztalától szólítá el őt a halál, és pedig akkor, a midőn újra egyik jelesünk — nagy Révaynak — életirátán dolgozott. — Legyen örökre áldott emléke, s törhetetlen munkásságának szép példájából merítsenek ösztönt nyelvünk és irodalmunk élő és egymást felváltó művelői és bajnokai!

— A „Viktoria“ című, helybeli biztosító társulat, tantestületünk céljai előmozdítására, 25 frtnyi segílyt utalványozott, a jövő évre. — Fogadja — e szives bizdításáért — a társulat derék előjárósága, e helyen is, a hálás elismerés kifejezését!

— **Tantestületünk** központi bizottságai már megalkultak s meg is kezdték működésüket. A „nevelési bizottság“, a mely Kozma Józsefet választá elnökévé, a szervezkedés után — e hó 7-én — tartá 1-ső nyilvános ülését, a melyben testületünk t. elnöke — Paal Ferenc — a töle megszokott alapossággal és világossággal adta elő az írva-olvasás tanításának előgyakorlatait. A könyvizsgáló bizottság lapunk szerkesztőjét választá elnökének, s a dec. 1-ei ülésén már meg is bíralt egy könyvet. (L. lapunk mai „Tárcá“-ját!) Megalakult a gazdasági bizottság is, melynek elnöke — Deák József, polg. isk. tanár — már eddig is egy sereg jóra való indítványt terjesztett, a bizottság nevében, a választmány elé. — Végre megválasztottat a szerkesztőség is, azaz — egy kis szabadkozás után — meghagyattunk szépen mind a hárman, jövőre is. Mi tehát voltunk és leszünk, de hogy használhassunk is annak, a minek szolgálatára állunk, adjon isteu boldog új évet lapunk t. pártolóinak, t. munkatársainknak, — szóval: **mindnyájunknak.**

Felelős szerkesztő: **VÁRADI KÁROLY.**